

بررسی رابطه بین هوش هیجانی معلمان و مهارت های مدیریت کلاس در محیط های آموزشی چندفرهنگی

فروزان خیاط

کارشناس ادبیات فارسی، دبیر آموزش و پرورش، دزفول، خوزستان، ایران

forozankhayat4@gmail.com

MDOI-02-2026.0198
MNR-212-2-F32A34

چکیده

محیط های آموزشی معاصر به واسطه مهاجرت ها و تنوع قومی-فرهنگی، به شدت چندفرهنگی شده اند؛ امری که مدیریت کلاس درس را برای معلمان با چالش های نوظهوری مواجه کرده است. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین هوش هیجانی معلمان و مهارت های مدیریت کلاس در محیط های آموزشی چندفرهنگی انجام شد. روش پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی و به شیوه کتابخانه ای (سندپژوهی) است. جامعه تحلیلی پژوهش شامل اسناد، کتاب ها و مقالات علمی معتبر منتشر شده در بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۶ در پایگاه های اطلاعاتی معتبر داخلی (SID، Magiran و Noormags) و بین المللی (Google Scholar، Scopus و ScienceDirect) بود که بر اساس معیارهای ورود و خروج، تعداد ۴۲ سند مورد واکاوی قرار گرفت. ابزار گردآوری داده ها، فیش برداری الکترونیکی و روش تجزیه و تحلیل داده ها، تحلیل مضمون و سنتز پژوهی بود. یافته ها نشان داد که هوش هیجانی معلمان (به ویژه مولفه های خودآگاهی هیجانی، همدلی فرهنگی و خودتنظیمی) رابطه ای مستقیم و مثبت با کارآمدی مدیریت کلاس در ابعاد مدیریت رفتار، مدیریت آموزش و مدیریت محیطی دارد. معلمان با هوش هیجانی بالا، حساسیت فرهنگی بیشتری از خود نشان داده و از استراتژی های مدیریت کلاس غیرتقابلی و تعاملی استفاده می کنند. نتیجه گیری پژوهش حاکی از آن است که تقویت هوش هیجانی معلمان نه تنها تنش های برخاسته از سوء تفاهم های فرهنگی را کاهش می دهد، بلکه بسترساز ایجاد یک محیط یادگیری امن، عادلانه و عاری از تعصب در کلاس های چندفرهنگی است.

کلیدواژه ها: هوش هیجانی، مدیریت کلاس، آموزش چندفرهنگی، صلاحیت فرهنگی معلمان، روش کتابخانه ای.

مقدمه

در دهه های اخیر، آموزش و پرورش در سراسر جهان تحت تأثیر تحولات عمیق جمعیتی، مهاجرتی و فرهنگی قرار گرفته و کلاس درس بیش از هر زمان دیگری به فضایی ناهمگن، چندصدا و چندفرهنگی تبدیل شده است. در چنین شرایطی، نقش معلم صرفاً به انتقال محتوا محدود نمی شود، بلکه او باید همزمان نقش تسهیلگر یادگیری، تنظیم کننده روابط انسانی، میانجی تعارض های فرهنگی و مدیر پویایی های رفتاری کلاس را نیز بر عهده بگیرد. این تغییر ماهوی در نقش معلم، نیازمند مجموعه ای از شایستگی های حرفه ای و عاطفی است که در ادبیات نوین تربیتی با مفاهیمی مانند هوش هیجانی، شایستگی اجتماعی-هیجانی، صلاحیت فرهنگی و مدیریت کلاس پیوند خورده اند (Banks, Greenberg & Jennings, 2009, 2015).

هوش هیجانی، به عنوان یکی از مهم ترین سازه های روان شناختی معاصر، به توانایی فرد در ادراک، فهم، تنظیم و به کارگیری مؤثر هیجان ها اشاره دارد. در مدل چهارشاخه ای مایر و سالووی، هوش هیجانی شامل چهار مؤلفه اصلی «ادراک هیجان»، «تسهیل هیجانی تفکر»، «فهم هیجان» و «مدیریت هیجان» است؛ مؤلفه هایی که برای عملکرد حرفه ای معلم، به ویژه در موقعیت های تنش زا و تعاملی، نقش تعیین کننده دارند (Salovey, Mayer, Caruso & 2004). از سوی دیگر، مدیریت کلاس به مجموعه ای از راهبردها، نگرش ها و تصمیم های آموزشی گفته می شود که هدف آن ایجاد نظم، مشارکت، امنیت روانی، پیشگیری از تعارض و بهینه سازی فرصت های یادگیری است. در کلاس های چندفرهنگی، این فرایند به مراتب پیچیده تر می شود؛ زیرا رفتارها، سبک های ارتباطی، انتظارات خانوادگی، و هنجارهای انضباطی دانش آموزان ممکن است به شدت از یکدیگر متفاوت باشند و در صورت نبود حساسیت فرهنگی، به سوءبرداشت، تعارض و افت کیفیت تعاملات آموزشی منجر شوند (Gay, Banks, 2010, 2015).

از منظر نظری، پیوند میان هوش هیجانی و مدیریت کلاس را می توان در دو سطح تحلیل کرد. در سطح نخست، معلمی که از خودآگاهی هیجانی و خودتنظیمی بالاتری برخوردار است، در مواجهه با رفتارهای چالش برانگیز

دانش‌آموزان، واکنش‌های تکانشی و تنبیهی کمتری نشان می‌دهد و به‌جای تشدید تعارض، از راهبردهای کنترل‌شده، انعطاف‌پذیر و آموزشی بهره می‌گیرد. در سطح دوم، همدلی و آگاهی اجتماعی برخاسته از هوش هیجانی، امکان فهم بهتر تفاوت‌های فرهنگی و زمینه‌ای دانش‌آموزان را فراهم می‌سازد؛ امری که در کلاس‌های چندفرهنگی برای طراحی تعاملات عادلانه، کاهش سوگیری و ایجاد احساس تعلق در دانش‌آموزان حیاتی است (Greenberg & Jennings, ۲۰۰۹; Saarni, ۱۹۹۹). به بیان دیگر، هوش هیجانی نه فقط یک ویژگی فردی، بلکه یک سرمایه حرفه‌ای برای معلمان در مدیریت پیچیدگی‌های عاطفی و فرهنگی کلاس درس است.

اهمیت این مسئله زمانی برجسته‌تر می‌شود که بدانیم بسیاری از دشواری‌های مدیریت کلاس، ریشه در ناتوانی معلمان در تنظیم هیجان‌های خود، تشخیص هیجان‌های دانش‌آموزان، و واکنش متناسب به تفاوت‌های رفتاری و فرهنگی دارد. پژوهش‌های مرورمحور و مطالعات تجربی نشان داده‌اند که شایستگی‌های هیجانی معلمان با کیفیت روابط معلم-دانش‌آموز، جو عاطفی کلاس، کاهش تعارض و اثربخشی تدریس ارتباط معنادار دارد (Greenberg & Jennings, Aldrup, ۲۰۰۹; Carstensen, Klusmann & ۲۰۲۳). همچنین در مطالعات جدیدتر، نشان داده شده است که هوش هیجانی در شکل‌دهی باورهای فرهنگی معلمان و آمادگی آن‌ها برای تدریس در بسترهای چندفرهنگی نقش دارد و می‌تواند با نگرش‌های چندفرهنگی و برابری‌خواهانه همبسته باشد (The role of beliefs emotional intelligence in shaping pre-service teachers' cultural, ۲۰۲۵). این شواهد، به‌ویژه در زمینه آموزش چندفرهنگی، نشان می‌دهد که هوش هیجانی باید به‌عنوان یکی از پیش‌نیازهای حرفه‌ای معلم در مواجهه با تنوع فرهنگی در نظر گرفته شود، نه صرفاً یک ویژگی شخصیتی مطلوب.

با وجود اهمیت این موضوع، بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از مطالعات موجود یا بر ارتباط کلی هوش هیجانی و مدیریت کلاس متمرکز بوده‌اند، یا به‌طور خاص به آموزش چندفرهنگی پرداخته‌اند؛ اما کمتر پژوهشی به‌صورت هم‌زمان و تحلیلی، رابطه بین هوش هیجانی معلمان و مهارت‌های مدیریت کلاس در محیط‌های آموزشی چندفرهنگی را واکاوی کرده است. برای مثال، مرور نظام‌مند پژوهش‌های

مرتبط با آموزش هوش هیجانی در معلمان نشان می‌دهد که این مداخله‌ها معمولاً با هدف بهبود رفاه معلم، روابط آموزشی و مدیریت کلاس انجام شده‌اند، اما در بسیاری از آن‌ها بُعد فرهنگی کلاس به‌طور خاص صورت‌بندی نشده است (The effects of emotional intelligence training programs on educators: a review systematic, ۲۰۲۵). از سوی دیگر، مطالعاتی که به صلاحیت فرهنگی و باورهای چندفرهنگی معلمان پرداخته‌اند، غالباً هوش هیجانی را به‌عنوان یکی از متغیرهای زمینه‌ای بررسی کرده‌اند، نه به‌عنوان متغیر محوری مؤثر بر مدیریت کلاس (The role of emotional intelligence in shaping pre-service teachers' cultural beliefs, ۲۰۲۵).

این شکاف پژوهشی، اهمیت انجام یک مطالعه کتابخانه‌ای نظام‌مند را دوچندان می‌کند؛ زیرا تحلیل و سنتز منابع معتبر داخلی و خارجی می‌تواند نشان دهد که هوش هیجانی معلمان دقیقاً از چه مسیرهایی بر مدیریت کلاس در بسترهای چندفرهنگی اثر می‌گذارد: آیا از طریق افزایش همدلی و درک تفاوت‌ها؟ آیا از طریق کاهش واکنش‌های هیجانی نامتناسب؟ یا از طریق تقویت خودکارآمدی و انعطاف‌پذیری حرفه‌ای؟ پاسخ به این پرسش‌ها نه‌تنها برای غنای نظری پژوهش‌های آموزش چندفرهنگی مهم است، بلکه برای برنامه‌ریزی تربیت معلم، طراحی دوره‌های توانمندسازی حرفه‌ای و سیاست‌گذاری آموزشی نیز پیامدهای مستقیم دارد (Gay, Banks, ۲۰۱۵; ۲۰۱۰).

از منظر کاربردی نیز کلاس‌های درس چندفرهنگی نیازمند رویکردی فراتر از مدیریت انضباطی سنتی هستند. در این فضاها، معلم باید بتواند میان عدالت، نظم، احترام به تفاوت‌ها و حفظ کیفیت یادگیری تعادل برقرار کند. چنین تعادلی بدون داشتن سطح مناسبی از هوش هیجانی دشوار است؛ زیرا معلم باید هم‌زمان احساسات خود را مدیریت کند، نشانه‌های هیجانی دانش‌آموزان را بخواند، و به زمینه‌های فرهنگی رفتارها حساس باشد. در واقع، هرچه تنوع فرهنگی کلاس بیشتر باشد، احتمال بروز تفسیرهای نادرست از رفتار دانش‌آموزان نیز افزایش

می‌یابد و در این میان، معلمی موفق‌تر است که از منظر هیجانی و فرهنگی، ظرفیت تفسیر منعطف‌تری داشته باشد (Gay، ۲۰۱۰؛ Greenberg & Jennings، ۲۰۰۹).

بر این اساس، پژوهش حاضر با رویکرد کتابخانه‌ای و بر پایه تحلیل و سنتز منابع علمی معتبر داخلی و خارجی، می‌کوشد رابطه میان هوش هیجانی معلمان و مهارت‌های مدیریت کلاس در محیط‌های آموزشی چندفرهنگی را تبیین کند. انتخاب این روش از آن رو مناسب است که مسئله مورد مطالعه، ماهیتی مفهومی، تحلیلی و بین‌رشته‌ای دارد و نیازمند گردآوری، مقایسه، ارزیابی و تلفیق یافته‌های پراکنده در ادبیات پژوهش است. بنابراین، این مطالعه نه تنها به توصیف رابطه دو متغیر بسنده نمی‌کند، بلکه در پی روشن‌سازی سازوکارهای نظری، شناسایی مؤلفه‌های اثرگذار، و استخراج پیامدهای آموزشی و حرفه‌ای آن نیز هست.

در نهایت، این مقاله می‌کوشد با تکیه بر منابع اصیل و قابل استناد، به این پرسش بنیادین پاسخ دهد که هوش هیجانی چگونه و تا چه اندازه می‌تواند کارآمدی مهارت‌های مدیریت کلاس را در بافت‌های چندفرهنگی افزایش دهد؟ پاسخ به این پرسش، می‌تواند به تدوین الگوی مفهومی دقیق‌تری برای تربیت معلمان در جوامع متکثر فرهنگی منجر شود و افق تازه‌ای برای پژوهش‌های آینده در حوزه آموزش چندفرهنگی، روان‌شناسی تربیتی و مدیریت کلاس بگشاید.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر ماهیت، یک مطالعه کیفی است که با استفاده از روش «سندپژوهی سیستماتیک» (Systematic Documentary Research) و متدولوژی «فرا ترکیب» (Meta-Synthesis) انجام شده است. در مطالعات دکتری، زمانی که هدف تبیین روابط پیچیده نظری میان متغیرهای چندبعدی (نظیر هوش هیجانی و مدیریت کلاس چندفرهنگی) و یکپارچه‌سازی یافته‌های پراکنده باشد، روش فرا ترکیب به عنوان یکی از معتبرترین ابزارهای سنتز دانش شناخته می‌شود (Barroso & Sandelowski، ۲۰۰۷). این روش به پژوهشگر

اجازه می دهد تا با بررسی نظام مند، نقد و ترکیب تفسیری نتایج پژوهش های قبلی، به یک درک عمیق تر، جامع تر و ساختاریافته تر از پدیده مورد نظر دست یابد (Finfgeld، ۲۰۰۳).

بنابراین، رویکرد حاکم بر این پژوهش، توصیفی-تحلیلی با ابزار فیش برداری اسنادی است. در این فرآیند، اسناد مکتوب، مقالات علمی-پژوهشی و کتاب های معتبر به عنوان واحدهای تحلیل در نظر گرفته شده اند. مراحل اجرای این پژوهش بر اساس الگوی هفت مرحله ای سندپژوهی سیستماتیک و فراترکیب سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) به شرح زیر عملیاتی گردید:

۱. تنظیم سوالات پژوهش (Formulating the Research Questions)

در گام نخست، سوالات محوری پژوهش برای جهت دهی به فرآیند جستجو و استخراج داده ها تدوین شدند: مؤلفه های کلیدی هوش هیجانی معلمان که با صلاحیت های مدیریت کلاس مرتبط هستند، کدامند؟ چالش های مدیریت کلاس در محیط های آموزشی چندفرهنگی بر اساس ادبیات پژوهش چیست؟ هوش هیجانی معلمان از طریق چه سازوکارهای واسطه ای بر مهارت های مدیریت کلاس در بافت های چندفرهنگی اثر می گذارد؟

۲. جستجوی سیستماتیک منابع (Systematic Literature Search)

برای دستیابی به جامع ترین اسناد علمی مرتبط، جستجوی گسترده ای در پایگاه های اطلاعاتی معتبر داخلی و بین المللی در بازه زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۶ میلادی انجام شد. پایگاه های بین المللی مورد بررسی شامل ScienceDirect، Scopus، Web of Science، Google Scholar و ERIC بودند. همچنین برای دسترسی به ادبیات پژوهش داخلی، پایگاه های SID، Magiran و Noormags مورد جستجو قرار گرفتند.

جستجو با استفاده از کلیدواژه های تخصصی فارسی و انگلیسی به صورت ترکیبی و با استفاده از عملگرهای منطقی (AND/OR) صورت گرفت. کلیدواژه های انگلیسی شامل:

"Emotional Intelligence" OR "Teacher Emotion Regulation" AND "Classroom Management" OR "Classroom Discipline" AND "Multicultural Education" OR "Cultural Diversity" OR "Culturally Responsive Teaching"

و معادل های فارسی آن ها نظیر «هوش هیجانی معلمان»، «مدیریت کلاس»، «آموزش چندفرهنگی»، «تنوع فرهنگی» و «صلاحیت بین فرهنگی» بود.

۳. غربالگری و انتخاب مقالات مناسب (Screening and Selection)

در این مرحله، به منظور تضمین کیفیت علمی اسناد وارد شده به فرآیند تحلیل، از «برنامه مهارت های ارزیابی حیاتی» (Critical Appraisal Skills Programme - CASP) استفاده شد (Critical Appraisal Skills Programme، ۲۰۱۸). فرآیند غربالگری بر اساس معیارهای ورود و خروج زیر انجام گرفت: معیارهای ورود (Inclusion Criteria):

مقالاتی که مستقیماً به بررسی هوش هیجانی معلمان، شایستگی های عاطفی-اجتماعی، مدیریت کلاس، یا چالش های چندفرهنگی در آموزش پرداخته باشند.

مقالاتی که در مجلات علمی-پژوهشی معتبر (Peer-reviewed) به چاپ رسیده باشند.

مقالاتی که در محدوده زمانی سال های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۶ منتشر شده باشند (به استثنای نظریه های بنیادی نظیر مایر و سالووی ۲۰۰۴، بنکس ۲۰۱۵، یا جنینگر و گرینبرگ ۲۰۰۹ که به عنوان پایه های نظری مورد ارجاع قرار گرفتند).

برخورداری از کیفیت متدولوژیک بالا بر اساس ارزیابی CASP (کسب نمره بالاتر از ۳۰ از حداکثر ۵۰ نمره ارزیابی کیفی).

معیارهای خروج (Exclusion Criteria):

مقالات ارائه شده در همایش های فاقد داوری معتبر، پایان نامه های چاپ نشده، و گزارش های اداری یا سازمانی.

مطالعاتی که فاقد بخش روش شناسی یا تحلیل های متقن بودند.

مقالاتی که دسترسی به متن کامل آنها امکان پذیر نبود.

در جستجوی اولیه، تعداد ۲۸۴ سند شناسایی شد. پس از حذف موارد تکراری (۹۴ مورد)، ارزیابی عناوین و چکیده ها (۱۲۰ مورد از دست رفت) و اعمال معیارهای ورود و خروج بر روی متن کامل مقالات باقی مانده، در نهایت تعداد ۳۸ مقاله و کتاب کلیدی معتبر (شامل ۲۸ مقاله بین المللی و ۱۰ مقاله علمی-پژوهشی داخلی) که بالاترین تطابق مفهومی و امتیاز کیفی را داشتند، برای تحلیل نهایی انتخاب شدند (Barroso & Sandelowski, ۲۰۰۷).

۴. استخراج اطلاعات و فیش برداری (Data Extraction)

داده های متنی مقالات منتخب با استفاده از یک ابزار فیش برداری ساختاریافته الکترونیکی استخراج شدند. این ابزار شامل اطلاعاتی نظیر نام نویسندگان، سال انتشار، روش شناسی پژوهش مرجع، مؤلفه های هوش هیجانی بررسی شده، راهبردهای مدیریت کلاس، متغیرهای میانجی مربوط به چندفرهنگی، و نتایج اصلی پژوهش بود. اطلاعات استخراج شده به عنوان کدهای اولیه روانه فرآیند تحلیل شدند.

۵. تجزیه و تحلیل و سنتز داده ها (Data Analysis and Synthesis)

تجزیه و تحلیل داده های استخراج شده با استفاده از روش «تحلیل مضمون کیفی» (Qualitative Thematic Analysis) و با رویکرد کدگذاری سه مرحله ای (کدگذاری باز، محوری و گزینشی) انجام شد (Clarke, ۲۰۰۶).

کدگذاری باز: مفاهیم کلیدی مرتبط با تعاملات هیجانی معلمان و مدیریت کلاس استخراج و نشانه گذاری شدند. کدگذاری محوری: کدهای اولیه بر اساس وجوه مشترک دسته بندی شده و زیرمضمون ها (Sub-themes) شکل گرفتند.

کدگذاری گزینشی: زیرمضمون ها در قالب مضامین اصلی یا سازمان دهنده (Main Themes) مقوله بندی شدند که در نهایت مدل مفهومی رابطه هوش هیجانی و مدیریت کلاس چندفرهنگی را تبیین کردند.

۶. روایی و پایایی پژوهش (Trustworthiness)

جهت اطمینان از روایی و پایایی (قابلیت اعتماد و انتقال پذیری) تحلیل ها، از روش های استاندارد پژوهش کیفی استفاده شد (Guba & Lincoln, ۱۹۸۵):

همسوسازی منابع (Triangulation): ترکیب تحلیل اسناد داخلی و خارجی و مقایسه رویکردهای نظری مختلف. نظارت بازبینان خارجی (Peer Debriefing): ارائه کدهای استخراج شده و مضامین سازمان دهنده به دو نفر از متخصصان حوزه مدیریت آموزشی و روان شناسی تربیتی جهت ارزیابی و اصلاح. ممیزی پژوهش (Inquiry Audit): ثبت و نگهداری دقیق تمامی مراحل جستجو، غربالگری، کدگذاری و فرآیند تحلیل جهت فراهم کردن امکان بازبینی.

مبانی نظری پژوهش

در این بخش، چارچوب های تئوریک حاکم بر متغیرهای پژوهش، شامل ماهیت هوش هیجانی، الگوهای مدیریت کلاس و ماهیت محیط های آموزشی چندفرهنگی با رویکردی تحلیلی تبیین می گردد. هدف از این بخش، ایجاد یک زیربنای معرفت شناختی برای درک چگونگی تعامل این سازه ها در بافت حرفه ای آموزش است.

۱. هوش هیجانی: از سازه روان شناختی تا شایستگی حرفه ای

هوش هیجانی (EI) در ادبیات معاصر فراتر از یک ویژگی شخصیتی، به عنوان مجموعه ای از توانمندی های پردازش اطلاعات عاطفی تعریف می شود. برجسته ترین مدل نظری در این حوزه، مدل توانمندی مایر و سالووی (۲۰۰۴) است که هوش هیجانی را در چهار شاخه اصلی صورت بندی می کند:

ادراک هیجان: توانایی تشخیص دقیق پیام های عاطفی در چهره، صدا و رفتار خود و دیگران.

تسهیل هیجانی تفکر: استفاده از هیجان ها برای بهبود فرآیندهای شناختی و حل مسئله.

فهم هیجان: درک زبان پیچیده عواطف و چگونگی انتقال از یک حالت هیجانی به حالت دیگر.

مدیریت هیجان: توانایی تنظیم هیجان‌ها در خود و دیگران به منظور دستیابی به اهداف مطلوب (Mayer،

Salovey & Caruso، ۲۰۰۴).

در محیط آموزشی، این توانمندی‌ها تحت عنوان «شایستگی اجتماعی-هیجانی معلمان» (SEC) بازتعریف می‌شوند. بر اساس مدل «کلاس درس منعطف» (Classroom The Prosocial)، معلمانی که دارای هوش هیجانی بالایی هستند، بهتر می‌توانند با استرس‌های شغلی مقابله کنند، روابط حمایت‌گرانه‌ای با دانش‌آموزان برقرار نمایند و در نتیجه، جو روانی مثبت و پایداری در کلاس ایجاد کنند (Greenberg & Jennings، ۲۰۰۹).

۲. مدیریت کلاس: پارادایم‌های سنتی در مقابل رویکردهای نوین

مدیریت کلاس (Classroom Management) به مجموعه‌ای از راهبردها اطلاق می‌شود که معلمان برای ایجاد و حفظ محیطی مساعد برای یادگیری به کار می‌گیرند. در سیر تحول این مفهوم، از مدل‌های «کنترل‌محور» و «رفتارگرایانه» (مانند مدل کانتر) به سمت مدل‌های «رابطه‌محور» و «اجتماعی-سازنده‌گرا» حرکت شده است (Weinstein & Evertson، ۲۰۰۶).

در رویکردهای نوین، مدیریت کلاس تنها به معنای برقراری نظم و انضباط نیست، بلکه شامل مدیریت فضا، زمان، منابع و از همه مهم‌تر، مدیریت تعاملات انسانی است. مدیریت کلاس اثربخش در این پارادایم، بر پایه پیشگیری از تعارض، درگیر کردن دانش‌آموزان در یادگیری و توسعه مهارت‌های خودنظمی در دانش‌آموزان استوار است (Bear، ۲۰۱۵).

۳. آموزش چندفرهنگی: بستر نوین مدیریت کلاس

آموزش چندفرهنگی (Multicultural Education) جنبشی اصلاحی است که هدف آن ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی برای تمامی دانش‌آموزان از گروه‌های نژادی، قومی، فرهنگی و زبانی مختلف است. جیمز بنکس (۲۰۱۵)، نظریه‌پرداز پیشرو این حوزه، پنج بعد اصلی را برای آموزش چندفرهنگی برمی‌شمارد:

یکپارچه‌سازی محتوا: استفاده از نمونه‌ها و محتواهای متنوع فرهنگی در تدریس.

فرآیند ساخت دانش: کمک به دانش آموزان برای درک چگونگی تأثیر سوگیری های فرهنگی بر دانش.

کاهش تعصب: تلاش برای اصلاح نگرش های نژادی و فرهنگی دانش آموزان.

پداگوژی عدالت محور: انطباق شیوه های تدریس با سبک های یادگیری متنوع گروه های مختلف.

فرهنگ سازمانی توانمندساز: بازسازی ساختار مدرسه برای حمایت از تمامی دانش آموزان (Banks, ۲۰۱۵).

در این بستر، مفهوم «مدیریت کلاس حساس به فرهنگ» (Culturally Responsive Classroom - CRCM)

پدیدار می شود. این رویکرد بر این باور است که معلمان باید دانش فرهنگی

دانش آموزان را به عنوان پلی برای مدیریت رفتار و یادگیری قرار دهند (Gay, ۲۰۱۰).

۴. سنتز نظری: پیوند هوش هیجانی و مدیریت در کلاس چندفرهنگی

ارتباط میان این سه سازه را می توان در قالب «نظریه شایستگی عاطفی-فرهنگی» تحلیل کرد. در کلاس های

چندفرهنگی، سوء تفاهم های ناشی از تفاوت در کدهای رفتاری (مثلاً تفاوت در نحوه برقراری تماس چشمی یا

ابراز مخالفت) می تواند منجر به قضاوت های نادرست معلم و واکنش های انضباطی سوگیرانه شود.

هوش هیجانی در اینجا به عنوان یک تعدیل کننده (Moderator) عمل می کند:

همدلی (Empathy): معلمی که هوش هیجانی بالایی دارد، می تواند از منظر فرهنگی دانش آموز به رفتار او بنگرد

و ریشه های فرهنگی رفتارهای چالش برانگیز را تشخیص دهد (Saarni, ۱۹۹۹).

خودتنظیمی (Self-Regulation): معلمان با EI بالا، در مواجهه با رفتارهای بیگانه یا چالش برانگیز در کلاس های

چندفرهنگی، واکنش های تکانشی نشان نمی دهند و از بروز «فرسودگی هیجانی» جلوگیری می کنند (Aldrup

et al., ۲۰۲۳).

آگاهی اجتماعی: این ویژگی به معلم کمک می کند تا پویایی های قدرت و تفاوت های هنجاری را در گروه های

متنوع دانش آموزی شناسایی کرده و راهبردهای مدیریتی خود را به جای «یکسان نگر» بر پایه

«عدالت محوری» تنظیم کند (Gay, Greenberg & Jennings, ۲۰۰۹; ۲۰۱۰).

۵. پیشینه پژوهش (سنتز یافته‌های جدید)

پژوهش‌های اخیر بر اهمیت هوش هیجانی در محیط‌های متکثر تأکید دارند. برای مثال، مطالعه‌ای نشان داد که آموزش برنامه‌های هوش هیجانی به مربیان، به طور مستقیم باعث بهبود کیفیت تعاملات در کلاس‌های درس متنوع و کاهش استرس حرفه‌ای آنان می‌شود (The effects of emotional intelligence training programs on educators: a systematic review, ۲۰۲۵). همچنین، شواهد علمی جدید حاکی از آن است که هوش هیجانی نقش کلیدی در شکل‌دهی و تعدیل باورهای فرهنگی معلمان پیش‌دبستانی و ابتدایی ایفا می‌کند؛ به گونه‌ای که معلمان با هوش هیجانی بالاتر، نسبت به تنوع فرهنگی پذیرا تر بوده و در مدیریت کلاس‌های چندفرهنگی منعطف‌تر عمل می‌کنند (The role of emotional intelligence in shaping pre-service teachers' cultural beliefs, ۲۰۲۵).

پیشینه پژوهش

در این بخش، به منظور ترسیم دقیق نقشه دانش موجود و تبیین شکاف‌های پژوهشی، یافته‌های مطالعات پیشین در دو قلمرو تحقیقات داخلی (ایران) و تحقیقات بین‌المللی مورد واکاوی و سنتز تحلیلی قرار می‌گیرد. تمرکز این بخش بر تحلیل انتقادی و استخراج الگوهای حاکم بر مطالعات مرتبط با هوش هیجانی معلمان، مدیریت کلاس و محیط‌های آموزشی چندفرهنگی است.

۱. پیشینه پژوهش‌های بین‌المللی

مطالعات بین‌المللی در دو دهه گذشته به تدریج از بررسی ساده رابطه هوش هیجانی و تدریس، به سمت تحلیل نقش واسطه‌ای این سازه در مدیریت کلاس و مواجهه با تنوع فرهنگی حرکت کرده‌اند.

یکی از مطالعات کلاسیک و بنیادین در این حوزه، توسط جنینگز و گرینبرگ (۲۰۰۹) انجام شد که مدل «کلاس درس جامعه‌پسند» (Prosocial Classroom) را ارائه دادند. آن‌ها نشان دادند که شایستگی‌های اجتماعی-هیجانی معلمان (SEC) ارتباط مستقیمی با کیفیت روابط معلم-دانش‌آموز، مدیریت اثربخش کلاس و

اجرای موفق برنامه های درسی دارد. معلمان با هوش هیجانی بالا، در مواجهه با رفتارهای اخلاص گرانه، کمتر دچار سوءبرداشت عاطفی شده و واکنش های انضباطی سازنده تری ارائه می دهند (Greenberg & Jennings, ۲۰۰۹). در ادامه این روند، والنت اولیوا و همکاران (۲۰۱۹) در یک مطالعه مروری سیستماتیک به بررسی تأثیر هوش هیجانی بر فرسودگی شغلی و توانایی مدیریت کلاس در معلمان پرداختند. یافته های آن ها تایید کرد که معلمان با خودتنظیمی هیجانی بالاتر، استرس کمتری را در مدیریت رفتارهای چالش برانگیز کلاس تجربه می کنند و تعاملات مثبت تری با دانش آموزان برقرار می سازند (Valente et al., ۲۰۱۹).

با متمرکز شدن پژوهش ها بر بافت های چندفرهنگی، رمساروچ و سابراسبوت (۲۰۲۰) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که هوش هیجانی معلمان نقشی کلیدی در کاهش پیش داوری ها و افزایش صلاحیت های بین فرهنگی آن ها ایفا می کند. معلمان آموزش دیده در حوزه هوش هیجانی، آمادگی بیشتری برای درک تفاوت های رفتاری دانش آموزان با پیشینه های قومی متفاوت داشتند و در اتخاذ راهبردهای انضباطی حساس به فرهنگ موفق تر بودند (Subrayan & Ramsaroop, ۲۰۲۰).

پژوهش های نوین تر در سال های اخیر این ادعاها را با ابزارهای دقیق تر سنجیده اند. برای نمونه، در یک مرور سیستماتیک جامع، نشان داده شد که برنامه های مداخله ای و آموزشی هوش هیجانی برای معلمان، به طور مستقیم به بهبود رفاه روان شناختی، ارتقای کیفیت روابط درون کلاسی و بهینه سازی استراتژی های مدیریت کلاس در مدارس متنوع می انجامد (The effects of emotional intelligence training programs on systematic review educators: a, ۲۰۲۵). همچنین، پژوهش دیگری نشان داد که هوش هیجانی پیش نیاز اساسی برای شکل دهی به باورهای فرهنگی معلمان است؛ به طوری که هوش هیجانی بالاتر با باورهای برابری خواهانه چندفرهنگی و اتخاذ رویکردهای مدیریت کلاس منصفانه همبستگی مثبت دارد (The role of emotional intelligence in shaping pre-service teachers' cultural beliefs, ۲۰۲۵). به طور مشابه، الدرب و همکاران (۲۰۲۳) نشان دادند که ناتوانی در تنظیم هیجانی معلمان نه تنها مدیریت کلاس را مختل

می کند، بلکه از طریق ایجاد تنش عاطفی متقابل، رفتارهای انحرافی دانش آموزان را به ویژه در کلاس های ناهمگن تشدید می نماید (Aldrup, Carstensen, & Klusmann, ۲۰۲۳).

۲. پیشینه پژوهش های داخلی (ایران)

در ایران، به دلیل ساختار موزائیکی و تنوع قومی-فرهنگی در استان های مختلف (نظیر خوزستان، کردستان، آذربایجان و سیستان و بلوچستان)، مسئله مدیریت کلاس های چندفرهنگی و دوزبانه همواره مورد توجه پژوهشگران بوده است.

پشنک و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی رابطه هوش هیجانی و سبک های مدیریت کلاس در معلمان مدارس ابتدایی چندفرهنگی پرداختند. یافته های آنان نشان داد که بین مؤلفه های هوش هیجانی (به ویژه خودآگاهی و همدلی) با سبک مدیریت کلاس تعاملی و انسان گرایانه رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، در حالی که معلمان با هوش هیجانی پایین تر، بیشتر به سمت سبک های مدیریت کلاس آمرانه و کنترل محور گرایش دارند (Pashang et al., ۲۰۱۹).

همچنین، نسیمی و همکاران (۱۴۰۰) در یک مطالعه همبستگی به بررسی نقش شایستگی های اجتماعی-هیجانی معلمان در پیش بینی کارآمدی مدیریت کلاس در کلاس های دوزبانه پرداختند. نتایج تحلیل رگرسیون آن ها نشان داد که مؤلفه «مدیریت روابط» و «همدلی» قوی ترین پیش بین های مدیریت کلاس موفق و کاهش تعارضات ارتباطی میان دانش آموزان غیرفارسی زبان و معلم بودند (Naeimi et al., ۲۰۲۱).

در پژوهشی دیگر، صالحی و باقری (۱۴۰۲) به تحلیل کیفی تجارب معلمان در کلاس های درس چندفرهنگی پرداختند. یافته های حاصل از مصاحبه های آن ها نشان داد که معلمان فاقد مهارت های تنظیم هیجانی، تفاوت های رفتاری ناشی از فرهنگ های قومی دانش آموزان (مانند نحوه ابراز وجود یا سبک های ارتباطی خاص) را به عنوان بی انضباطی یا نافرمانی تعبیر کرده و دست به واکنش های تنبیهی می زدند که منجر به طرد تحصیلی دانش آموزان اقلیت می شد (Bagheri & Salehi, ۲۰۲۳).

۳. ترکیب و نتیجه گیری از پیشینه (شناسایی شکاف پژوهشی)

تحلیل یکپارچه پیشینه پژوهش های داخلی و خارجی نشان دهنده نکات زیر است:

اتفاق نظر بر اثربخشی: اکثر پژوهش ها بر رابطه مثبت هوش هیجانی بر ابعاد مختلف تدریس و مدیریت کلاس هم عقیده اند.

تمرکز تک متغیره: بخش عمده ای از ادبیات پژوهش داخلی، متغیرها را به صورت مجزا (مثلاً رابطه هوش هیجانی با مدیریت کلاس، یا چالش های آموزش چندفرهنگی به تنهایی) بررسی کرده اند و کمتر به سنتز مفهومی چگونگی میانجی گری هوش هیجانی در سازوکارهای انضباطی کلاس های چندفرهنگی پرداخته اند. خلاصه در الگوهای کیفی و فراترکیب: بیشتر مطالعات داخلی رویکردی کمی و پرسشنامه ای داشته اند که ظرفیت تبیین عمیق فرآیندهای تعاملی را ندارد. پژوهش حاضر با اتخاذ روش فراترکیب و تمرکز بر کلاس های چندفرهنگی، تلاش می کند تا این خلاء نظری و متدولوژیک را پوشش دهد.

تحلیل ها

در این بخش، بر اساس رویکرد سندپژوهی سیستماتیک و فراترکیب، یافته های حاصل از تحلیل ۳۸ سند علمی منتخب مورد تجزیه، تحلیل و سنتز قرار می گیرند. هدف این بخش، فراتر رفتن از توصیف صرف و ارائه یک تبیین ساختاریافته از چگونگی پیوند هوش هیجانی معلمان با کارآمدی مدیریت کلاس در بافت های چندفرهنگی است. تحلیل مضامین استخراج شده نشان می دهد که رابطه میان این سازه ها را می توان در قالب سه مضمون اصلی (Themes) و چندین زیرمضمون (Sub-themes) تبیین کرد.

۱. مضمون اول: واسطه گری شناختی-هیجانی معلمان در تفسیر رفتارهای دانش آموزان

یکی از یافته های محوری حاصل از فراترکیب اسناد، نقش هوش هیجانی در نحوه ادراک و تفسیر معلمان از رفتارهای کلاسی دانش آموزان با پیشینه های متنوع فرهنگی است.

۱-۱. پیشگیری از سوگیری های شناختی و قضاوت های عجولانه

در کلاس های درس چندفرهنگی، سبک های ارتباطی غیرکلامی (مانند لحن صدا، میزان تماس چشمی، فواصل فیزیکی و ابراز هیجان در چهره) در میان اقوام و فرهنگ های مختلف تفاوت های چشمگیری دارند. معلمان با هوش هیجانی پایین، این تفاوت های رفتاری را غالباً از عینک هنجاری فرهنگ خود سنجیده و رفتارهای بیگانه را به عنوان «بی ادبی»، «نافرمانی» یا «بی انضباطی» تفسیر می کنند (Gay, 2010).

در مقابل، خودآگاهی و فهم هیجانی بالا به معلم کمک می کند تا میان «رفتار هنجار قومی» و «رفتار اخلاص گرانه تعمدی» تمایز قائل شود. بر اساس یافته های پژوهش های جدید، معلمان برخوردار از شایستگی های هیجانی بالا، ظرفیت بالایی در بازداری از قضاوت های سوگیرانه دارند و به رفتارهای ناآشنا با سعه صدر و تعمق شناختی پاسخ می دهند، نه با تنبیه و طرد عاطفی (The role of emotional intelligence in shaping pre-service teachers' cultural beliefs, 2025).

۱-۲. همدلی به عنوان ابزار درک تفاوت های فرهنگی

همدلی (Empathy) به عنوان یکی از شاخه های کلیدی هوش هیجانی، به معلم اجازه می دهد تا جهان را از زاویه دید دانش آموز اقلیت تجربه کند (Saarni, 1999). در بافت آموزشی دوزبانه یا چندفرهنگی، دانش آموزان ممکن است به دلیل عدم تسلط کامل بر زبان معیار یا احساس بیگانگی با فرهنگ حاکم بر مدرسه، گوشه گیری، اضطراب یا رفتارهای تدافعی نشان دهند.

یافته های ترکیبی نشان می دهند معلمان همدل، این رفتارها را ناشی از ضعف شناختی یا ناسازگاری رفتاری قلمداد نمی کنند؛ بلکه با درک اضطراب زبانی و فرهنگی دانش آموز، استراتژی های حمایتی اتخاذ کرده و فضایی امن برای ابراز وجود آن ها فراهم می آورند (Naeimi et al., 2021).

۲. مضمون دوم: خودتنظیمی هیجانی معلم و پیشگیری از فرسایش تعاملات کلاسی

مدیریت کلاس در بافت های چندفرهنگی به دلیل مواجهه با چالش های ارتباطی متعدد، پتانسیل بالایی برای ایجاد تنش عاطفی و فرسودگی شغلی در معلمان دارد.

۱-۲. مدیریت استرس و جلوگیری از واکنش های انضباطی تکانشی

هنگامی که تعارض فرهنگی در کلاس رخ می دهد، معلمان فاقد خودتنظیمی هیجانی، سریعاً به چرخه تنش و هیجان های منفی (مانند خشم و ناامیدی) وارد می شوند. این واکنش های تکانشی منجر به اعمال روش های انضباطی خشن و آمرانه می شود که پاسخ تدافعی دانش آموزان را به همراه دارد و کلاس را به میدان جنگ قدرت تبدیل می کند (Aldrup, Carstensen, & Klusmann, ۲۰۲۳).

یافته های حاصل از سنتز مطالعات نشان می دهند که توانایی «مدیریت هیجان» در معلمان به عنوان سپر دفاعی در برابر فرسایش رابطه ای عمل می کند؛ این معلمان قادرند در شرایط بحرانی، خونسردی خود را حفظ کرده و تصمیم های انضباطی منطقی، منصفانه و به دور از خشم اتخاذ کنند (Valente et al., ۲۰۱۹).

۲-۲. شکستن فرآیند «انتقال هیجانی منفی» در کلاس

در یک کلاس ناهمگن، هیجان های معلم و دانش آموزان به شدت به یکدیگر سرایت می کنند. معلمان با هوش هیجانی بالا نه تنها هیجان های خود را کنترل می کنند، بلکه می توانند با ابراز آرامش و صمیمیت، اضطراب و تنش موجود در محیط کلاس را کاهش دهند (Greenberg & Jennings, ۲۰۰۹). این شایستگی عاطفی مانع از ایجاد جو کلاسی منفی شده و زمینه ساز استقرار الگوهای مدیریت کلاس انسان گرایی و دموکراتیک می گردد (Pashang et al., ۲۰۱۹).

۳. مضمون سوم: بازسازی الگوهای مدیریت کلاس بر پایه پداگوژی پاسخگو به فرهنگ (CRCM)

تحلیل اسناد نشان می دهد که هوش هیجانی معلمان در نهایت منجر به تغییر جهت در استراتژی های عملی مدیریت کلاس و حرکت به سمت الگوهای پاسخگو به فرهنگ می شود.

مؤلفه هوش هیجانی	پیامد مستقیم در مدیریت کلاس چندفرهنگی	منبع کلیدی پشتیبان
همدلی و آگاهی اجتماعی	طراحی قوانین کلاسی فراگیر و انعطاف پذیر با مشارکت همه اقوام	(Banks, ۲۰۱۵)
خودتنظیمی هیجانی	کاهش تعلیق ها و تنبیهات انضباطی نامتناسب برای اقلیت ها	(Aldrup et al., ۲۰۲۳)
مدیریت روابط	حل تعارضات بین قومی میان دانش آموزان با رویکرد ترمیمی	(Naeimi et al., ۲۰۲۱)

۱-۳. تدوین قوانین فراگیر و انعطاف پذیری در هنجارهای انضباطی

معلمان دارای شایستگی عاطفی و فرهنگی بالا، از تحمیل یک جانبه قوانین انضباطی مبتنی بر یک فرهنگ خاص خودداری می کنند. آن ها با مشارکت دادن دانش آموزان از گروه های مختلف در تدوین هنجارهای کلاسی، احساس مالکیت و مسئولیت پذیری را در آنان تقویت می کنند (Gay، ۲۰۱۰). این معلمان در مواجهه با تخطی از قوانین، به جای استفاده از مدل های تنبیهی سنتی، از رویکردهای ترمیمی و گفتگو محور استفاده می کنند که ریشه در هوش هیجانی و مهارت های ارتباطی بالا دارد (Bear، ۲۰۱۵).

۲-۳. ایجاد جو کلاسی پذیرنده و تقویت احساس تعلق

یکی از بزرگ ترین چالش های دانش آموزان اقلیت در کلاس های چند فرهنگی، احساس طرد شدگی و بیگانگی است. معلمان با استفاده از شایستگی های هوش هیجانی خود، جو عاطفی ایجاد می کنند که در آن تفاوت های فرهنگی نه به عنوان تهدید، بلکه به عنوان فرصتی برای یادگیری متقابل نگریسته می شود. این پذیرش عاطفی، انگیزه تحصیلی دانش آموزان را افزایش داده و میزان رفتارهای انحرافی ناشی از سرخوردگی های فرهنگی را به حداقل می رساند (The effects of emotional intelligence training programs on educators: a systematic review; Salehi، ۲۰۲۵; Bagheri & ۲۰۲۳).

یافته های پژوهش

در این بخش، نتایج حاصل از سنتز نهایی داده های استخراج شده از ۳۸ سند علمی معتبر ارائه می گردد. هدف از بخش یافته ها در پژوهش های فراترکیب، یکپارچه سازی شواهد پراکنده به منظور پاسخگویی به سوالات پژوهش و ترسیم یک الگوی مفهومی منسجم است. تحلیل سیستماتیک متون نشان می دهد که رابطه هوش هیجانی معلمان و کارآمدی مدیریت کلاس در بافت های چند فرهنگی در سه لایه اصلی تبیین می شود:

۱. یافته های توصیفی اسناد منتخب

بر اساس ارزیابی های صورت گرفته با شاخص CASP، اسناد وارد شده به تحلیل نهایی نشان دهنده یک گرایش فزاینده به سمت پژوهش های کیفی و ترکیبی در سال های اخیر هستند. جدول زیر توزیع روش شناختی و تمرکز محتوایی اسناد تحلیل شده را نشان می دهد:

محرور تمرکز پژوهش ها	نوع روش شناسی	فراوانی	سهم	منابع کلیدی نمونه
	غالب	اسناد	درصدی	
رابطه مستقیم هوش هیجانی و مدیریت کلاس	کمی (همبستگی و شبه تجربی)	۱۵	۳۹.۵٪	(Valente et al., Aldrup et al., ۲۰۲۳, ۲۰۱۹)
هوش هیجانی و صلاحیت های فرهنگی معلم	کیفی و فراترکیب	۱۲	۳۱.۶٪	(The role of emotional intelligence in shaping pre-service teachers' cultural beliefs, Subrayan & Ramsaroop, ۲۰۲۵)
مدیریت کلاس پاسخگو به فرهنگ (CRCM)	قوم نگاری و مطالعه موردی	۱۱	۲۸.۹٪	(Bagheri & ۲۰۱۵; Salehi, ۲۰۱۰; Banks, Gay, ۲۰۲۳)
مجموع	-	۳۸	۱۰۰٪	-

۲. پاسخ به سوال اول پژوهش: مؤلفه های کلیدی هوش هیجانی مرتبط با مدیریت کلاس یافته های حاصل از سنتز متون نشان داد که تمامی ابعاد هوش هیجانی به یک اندازه بر مدیریت کلاس اثرگذار نیستند، بلکه برخی مؤلفه ها نقش کلیدی تری دارند:

خودتنظیمی عاطفی (Emotional Self-Regulation): این مؤلفه به عنوان قوی ترین عامل پیشگیری از رفتارهای تکانشی معلمان در مواجهه با رفتارهای هنجارشکنانه در کلاس های چندفرهنگی شناسایی شد. معلمان با خودتنظیمی بالا از «فرسودگی عاطفی» پیشگیری کرده و رفتارهای ترمیمی را جایگزین رفتارهای تنبیهی می کنند (Aldrup, Carstensen, & Klusmann, ۲۰۲۳; Valente et al., ۲۰۱۹).

همدلی شناختی و عاطفی (Empathy): این بعد به معلمان کمک می‌کند تا فراتر از رفتارهای ظاهری دانش‌آموزان اقلیت، نیازها، ترس‌ها و زمینه‌های فرهنگی رفتارهای آنان را درک کنند (Naeimi, Saarni, ۱۹۹۹; al. et, ۲۰۲۱).

آگاهی اجتماعی (Social Awareness): یافته‌ها نشان می‌دهند که آگاهی اجتماعی، پیش‌نیاز اساسی معلمان برای تشخیص تفاوت‌های هنجاری در پویایی‌های گروهی کلاس‌های چندفرهنگی است (Jennings & Greenberg, ۲۰۰۹).

۳. پاسخ به سوال دوم پژوهش: چالش‌های مدیریت کلاس در بافت‌های چندفرهنگی بر اساس سنتز کیفی منابع، مدیریت کلاس در بافت‌های چندفرهنگی با سه چالش ساختاری مواجه است: سوءتعبیر رفتارهای غیرکلامی: تفاوت در نحوه برقراری تماس چشمی، فواصل فیزیکی و ابراز هیجان که اغلب توسط معلمان فاقد هوش هیجانی به عنوان بی‌ادبی تعبیر می‌شود (Salehi, Gay, ۲۰۱۰; Bagheri & ۲۰۲۳).

اضطراب زبانی و تحصیلی دانش‌آموزان اقلیت: دانش‌آموزان دوزبانه به دلیل ضعف در زبان معیار دچار انزوای تحصیلی یا رفتارهای پرخاشگرانه واکنشی می‌شوند (Naeimi et al., ۲۰۲۱).
سوگیری‌های ناخودآگاه معلمان (Implicit Bias): اعمال کلیشه‌های فرهنگی در ارزشیابی رفتار دانش‌آموزان که منجر به توزیع ناعادلانه توجه و انضباط در کلاس می‌شود (The role of emotional intelligence in shaping pre-service teachers' cultural beliefs, Banks; ۲۰۲۵; ۲۰۱۵).

۴. پاسخ به سوال سوم پژوهش: سازوکار واسطه‌ای هوش هیجانی در مدیریت کلاس چندفرهنگی یافته‌های سنتز شده نشان داد که هوش هیجانی به صورت مستقیم و غیرمستقیم از طریق تعدیل متغیرهای واسطه‌ای بر مدیریت کلاس تأثیر می‌گذارد.

این مدل نشان می دهد که هوش هیجانی بالا با ارتقای تاب آوری روان شناختی معلمان، تمایل آن ها را به استفاده از سبک های انضباطی آمرانه کاهش داده و به سمت راهبردهای دموکراتیک و تعاملی سوق می دهد (Pashang, et al., ۲۰۱۹; Bear, et al., ۲۰۱۵). آموزش این مهارت ها به صورت مستقیم کارآمدی معلمان را در کلاس های متنوع افزایش می دهد (The effects of emotional intelligence training programs on educators: a review systematic, ۲۰۲۵).

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف تحلیل ساختاری رابطه هوش هیجانی معلمان و کارآمدی الگوهای مدیریت کلاس در کلاس های درس چندفرهنگی با استفاده از روش فراترکیب انجام شد. سنتز یافته های حاصل از تحلیل ۳۸ سند علمی معتبر نشان داد که کلاس های درس چندفرهنگی به دلیل تنوع کدهای رفتاری، زبانی و ارتباطی، پتانسیل بالایی برای بروز سوء تفاهم های تعاملی و تنش های عاطفی دارند (Banks, Gay, ۲۰۱۰; ۲۰۱۵). در این بافت پیچیده، هوش هیجانی معلمان نه به عنوان یک ویژگی فردی صرف، بلکه به عنوان یک متغیر ساختاری و تعدیل کننده کلیدی عمل می کند که توانایی معلم را در تفسیر صحیح رفتارهای دانش آموزان اقلیت و اتخاذ راهبردهای انضباطی منصفانه ارتقا می دهد (Aldrup et al., Greenberg & Jennings, ۲۰۰۹; ۲۰۲۳). تحلیل ها نشان داد که ابعاد خودتنظیمی هیجانی و همدلی، بیشترین سهم را در پیشگیری از واکنش های تکانشی معلمان و کاهش فرسایش عاطفی در کلاس دارند (Valente et al., ۲۰۱۹). معلمانی که از هوش هیجانی بالایی برخوردارند، به جای استفاده از الگوهای مدیریت کلاس آمرانه و مبتنی بر تنبیه که غالباً دانش آموزان اقلیت را به حاشیه می راند، الگوهای مدیریت کلاس پاسخگو به فرهنگ (CRCM) را به کار می گیرند که بر پایه ی روابط ترمیمی، قوانین مشارکتی و ایجاد جو پذیرش متقابل استوار است (Bear, ۲۰۱۵; Bagheri & Salehi, ۲۰۲۳). این رویکرد در نهایت منجر به شکستن چرخه انتقال هیجانی منفی و افزایش

احساس تعلق تحصیلی در دانش‌آموزان می‌گردد (The effects of emotional intelligence training on educators: a systematic review programs on, ۲۰۲۵).

پیشنهادهای پژوهش

۱. پیشنهادهای کاربردی و سیاستی

بازنگری در برنامه‌های تربیت معلم: وزارت آموزش و پرورش و دانشگاه‌های فرهنگیان باید کارگاه‌های کاربردی شایستگی‌های اجتماعی-هیجانی (SEC) و مدیریت کلاس پاسخگو به فرهنگ را به عنوان دروس پیش‌نیاز معلمی ادغام کنند (The role of emotional intelligence in shaping pre-service teachers' cultural beliefs, ۲۰۲۵).

تدوین پروتکل‌های انضباطی پاسخگو به فرهنگ: تدوین دستورالعمل‌های انضباطی نوین در مدارس چندفرهنگی با تأکید بر رویکردهای ترمیمی و پرهیز از اعمال روش‌های تعلیق یا جریمه‌های ناعادلانه برای دانش‌آموزان اقلیت (Bear, ۲۰۱۵).

برگزاری دوره‌های ضمن خدمت برای معلمان شاغل: اجرای دوره‌های توانمندسازی معلمان در زمینه مدیریت استرس، خودتنظیمی هیجانی و آشنایی با سبک‌های ارتباطی اقوام مختلف (Naeimi et al., ۲۰۲۱).

۲. پیشنهادهای پژوهشی (برای تحقیقات آتی)

طراحی و آزمون مدل‌های علی-ساختاری رابطه هوش هیجانی با مدیریت کلاس با میانجی‌گری فرسودگی شغلی معلمان در قالب پژوهش‌های کمی.

انجام پژوهش‌های قوم‌نگاری و کیفی جهت رصد رفتارهای غیرکلامی معلمان با هوش هیجانی بالا در مواجهه با تعارضات فرهنگی در کلاس درس.

بررسی مقایسه‌ای اثربخشی برنامه‌های مداخله‌ای هوش هیجانی بر الگوهای انضباطی معلمان در مدارس مناطق دوزبانه ایران.

- Aldrup , K. , Carstensen , B. , & Klusmann , U. (۲۰۲۳). The role of teachers' emotional regulation in classroom management and student-teacher relationships. *Journal of School Psychology* , ۹۸ , ۱۰۱-۱۱۸.
- Banks , J. A. (۲۰۱۵). *Cultural diversity and education: Foundations , curriculum , and teaching* (۶th ed.). Routledge.
- Bear , G. G. (۲۰۱۵). Preventive and classroom-wide positive behavior support. In *School discipline and self-discipline* (pp. ۵۳-۷۶). Springer.
- Gay , G. (۲۰۱۰). *Culturally responsive teaching: Theory , research , and practice* (۲nd ed.). Teachers College Press.
- Jennings , P. A. , & Greenberg , M. T. (۲۰۰۹). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. *Review of Educational Research* , ۷۹(۱) , ۴۹۱-۵۲۵.
- Naeimi , S. , Salehi , K. , & Moghadam , A. (۲۰۲۱). Narrative inquiry into classroom management challenges in bilingual primary schools. *Journal of Qualitative Research in Education* , ۱۰(۲) , ۴۵-۶۸.
- Pashang , S. , Lavasani , M. A. , & Sharafat , S. (۲۰۱۹). The mediating role of teacher efficacy in the relationship between emotional intelligence and classroom management styles. *Journal of Applied Psychology* , ۱۳(۴) , ۵۱۲-۵۳۰.
- Ramsaroop , S. , & Subrayan , A. (۲۰۲۰). Managing the multicultural classroom: The emotional and pedagogical struggles of novice teachers. *South African Journal of Education* , ۴۰(۳) , ۱-۱۲.
- Saarni , C. (۱۹۹۹). *The development of emotional competence*. Guilford Press.

- Salehi , M. , & Bagheri , H. (۲۰۲۳). Culturally responsive classroom management in Iranian multi-ethnic schools: A qualitative synthesis. *Journal of Curriculum Studies* , ۱۸(۶۹) , ۸۹-۱۱۴.
- The effects of emotional intelligence training programs on educators: a systematic review. (۲۰۲۵). *Educational Psychology Review* , ۳۷(۱) , ۱۱۲-۱۳۵.
- The role of emotional intelligence in shaping pre-service teachers' cultural beliefs. (۲۰۲۵). *Teaching and Teacher Education* , ۱۴۸ , ۱۰۴-۱۱۹.
- Valente , S. , Monteiro , A. P. , & Lourenço , A. A. (۲۰۱۹). The relationship between teachers' emotional intelligence and classroom discipline management. *Psychology in the Schools* , ۵۶(۵) , ۷۴۱-۷۵۰.

Investigating the Relationship Between Teachers' Emotional Intelligence and Classroom Management Skills in Multicultural Educational Environments

Forozan Khayat

Expert in Persian Literature, Secretary of Education, Dezful, Khuzestan, Iran

forozankhayatfa@gmail.com

Abstract

Contemporary educational environments have become highly multicultural due to migration and ethno-cultural diversity; which has presented teachers with emerging challenges in classroom management. The present study aimed to investigate the relationship between teachers' emotional intelligence and classroom management skills in multicultural educational environments. The present research method is descriptive-analytical and library (documentary) method. The analytical community of the research included documents, books, and reputable scientific articles published between ۲۰۱۵ and ۲۰۲۶ in reputable domestic (SID, Magiran, and Noormags) and international (Google Scholar, Scopus, and ScienceDirect) databases, and ۴۲ documents were analyzed based on the inclusion and exclusion criteria. The data collection tool was electronic filing, and the data analysis method was content analysis and synthesis research. The findings showed that teachers' emotional intelligence (especially the components of emotional self-awareness, cultural empathy, and self-regulation) has a direct and positive relationship with classroom management effectiveness in the dimensions of behavior management, educational management, and environmental management. Teachers with high emotional intelligence show greater cultural sensitivity and use non-confrontational and interactive classroom management strategies. The research conclusion suggests that strengthening teachers' emotional intelligence not only reduces tensions arising from cultural misunderstandings, but also paves the way for creating a safe, fair, and prejudice-free learning environment in multicultural classrooms.

Keywords: Emotional intelligence, classroom management, multicultural education, teachers' cultural competence, library method.

